

Raymond Mens

A portrait of a man with a beard and blue eyes, wearing a blue blazer over a white shirt. He is standing with his arms crossed in front of a blurred American flag background.

**Lang Leve
Amerika**

Anekdoten van een Amerikakenner

*'I am red and white and blue
These are colors that ring true
To all I am and feel and love and do
I stand proud and brave and tall
I want justice for us all
Color me America, red, white and blue'*

— DOLLY PARTON

Inhoud

Voorwoord. 'Durf jij Amerika nog wel in?' 7

- 1 Lang leve rijders zonder gordel 11
- 2 Lang leve Jezus in zijn pick-uptruck 43
- 3 Lang leve snotneuzen en betweters 73
- 4 Lang leve cowboys zonder kleren 101
- 5 Lang leve ruimtepioniers 127
- 6 Lang leve kritische komieken 159
- 7 Lang leve droomzoekers 191
- 8 Lang leve marmeren grootheden 213

Nawoord 245

Voorwoord

‘Durf jij Amerika nog wel in?’

Het is een vraag die ik dagelijks krijg. Varianten hiervan zijn of ik het ‘ook zo erg vind’ wat daar gebeurt en of mijn liefde voor het land ‘al bekoeld’ is. En niet te vergeten: ‘Denk je dat er een burgeroorlog komt?’ Het zijn vragen die ik 25 jaar geleden niet had kunnen bedenken. Toen was Amerikaliefde nog heel gewoon.

Ik mag dan nog ‘maar’ 39 zijn, de ontwikkelingen in de Verenigde Staten volg ik al een kwarteeuw op de voet. Het is een kwestie van er vroeg mee beginnen, zeg ik altijd. Als elfjarig jongetje krijg ik de eerste perikelen uit Washington mee – de escapades van Bill Clinton met stagiaire Monica Lewinsky beheersen dan het nieuws. De affaire fascineert me en vanaf dan kijk ik met een schuin oog naar de gebeurtenissen in dat land. Maar op mijn dertiende word ik definitief gegrepen door het spektakel daar. In november van dat jaar zit ik aan de buis gekluisterd voor de presidentsverkiezingen van 2000, tussen Al Gore

en George W. Bush. De tweestrijd wordt op slechts vijfhonderd stemmen beslist en is daarmee de spannendste verkiezing uit de geschiedenis. Vanaf dat moment weet ik: linksom of rechtsom ga ik hier mijn werk van maken.

Natuurlijk zijn de vs ook in mijn jeugd niet zaligmakend. In de jaren negentig zijn er eveneens controverses, van wapengeweld tot rassenrellen. Toch worden de Amerikanen dan nog overwegend als hoeders van de vrijheid gezien. Washington is de onbetwiste leider van de westerse wereld. Veel Nederlanders zien het land als een baken van hoop en inspiratie. Een grote broer wellicht, die ons in 1945 bevrijdde en sindsdien als onze beschermheer geldt. Dit beeld begint aan de start van dit millennium te kantelen.

Als president Bush na de aanslagen van 11 september 2001 de oorlog tegen terreur inluidt, laait in grote delen van Europa de kritiek op. Bondgenoten steunen de inval in Afghanistan, maar de oorlog in Irak leidt tot verdeeldheid. Om nog maar te zwijgen van de aanvalsplannen op Iran, Syrië en Noord-Korea, landen die onderdeel zijn van de 'as van het kwaad'. De militaire acties leiden tot een opmars van anti-Amerikaanse sentimenten. Met de opkomst van het trumpisme verruilen de Verenigde Staten hun westerse bril voor een transactionele dollardoctrine, waardoor de trans-Atlantische liefde naar een dieptepunt daalt. In combinatie met de werkwijze van de 47e president, die het best te omschrijven is als die van een oranje mammoet in een piepkleine porseleinkast, groeit de weerstand. Als de

unie haar 250-jarige jubileum viert, vragen veel Nederlanders zich daarom af of er wel iets te vieren valt.

In dit persoonlijke pamflet beschrijf ik de stand van het land aan de hand van mijn rondreizen – van mijn verslaggeving van de presidentsverkiezingen tot muzikale bezoeken – en stelde me de volgende vragen. Hebben de vijftig staten nog altijd de ruimte om hun eigen beleid te bepalen en hun eigen wetten te maken? Is het muziekgenre dat Amerika als land definieerde, nog steeds in staat om de stem van het volk te vertolken? Wat is de status van het publieke debat? Hoe staat het met burgerrechten die er in de loop van de geschiedenis zowel op vooruit- als achteruitgingen? Zijn de pioniers, zoals ze ooit steeds verder naar het westen trokken, tegenwoordig nog net zo meedogenloos als toen? Mag je nog wel kritiek uiten, of wordt dat onmogelijk zoals sommige komieken al merkten? Kun je het in immigratieland vs nog steeds maken? Hoe is het na 250 jaar met de democratie gesteld nu steeds meer instituten onder druk staan? Het zijn vragen waarop ik in dit boek antwoord probeer te geven.

In mijn analyses op televisie, in het theater en in mijn podcast praat ik dagelijks over de vele uitdagingen die er zijn. Het doel van dit boek is niet om deze ontwikkelingen te negeren, maar om te beschrijven waarom de historische mijlpaal van het land mogelijk tóch het vieren waard is.

We reizen onder meer door de heuvels van Tennessee en de prairies van Wyoming. Daarbij ga ik op dezelfde

manier te werk als wanneer ik in een televisieprogramma te gast ben, een theatercollege geef of mijn podcast inspreek: ik duid en jij vormt je oordeel. Zoals ze in Tennessee zouden zeggen:

Let's get this show on the road!

Lang leve rijders zonder gordel

In de 250 jaar dat de Verenigde Staten bestaan, is de macht van Washington continu een heikel punt. De grondleggers voorzagen een federale hoofdstad die zich politiek vooral met de defensie van het land bezighoudt en, waar mogelijk, de economische voorwaarden schept zodat de staten kunnen floreren. De macht ligt nadrukkelijk bij de afzonderlijke staten, niet in Washington. In de loop der jaren groeide de federale invloed. Een kwarteeuw na de oprichting van de unie is een van de belangrijkste vragen daarom hoe het met de macht van de inmiddels vijftig staten gesteld is. Het antwoord op deze vraag levert een interessant beeld op.

De herfst is de mooiste tijd van het jaar. Natuurlijk, alle jaargetijden hebben zo hun charme. Juist dat het weer verandert, is fijn. Na een winter vol vorst en grijze dagen is er niets lekkerder dan een lentezonnetje. De zomer duurt voor mij verreweg het langst. Als het juni is,

ben ik wel weer klaar met die hoge temperaturen. Vooral de maand juli duurt lang. Gelukkig is er dan altijd weer augustus, wat in mijn hoofd vooral de maand vóór september is. Regen, bladeren en veel pompoenen: heerlijk. De herfst is ook de mooiste periode om een bezoek te brengen aan New England, de regio in het noordoosten van de Verenigde Staten die bekendstaat om zijn Indian summers. In Vermont, Maine, Connecticut en New Hampshire telt het najaar vooral frisse dagen met een strakblauwe hemel, waarbij de temperatuur overdag nog geregeld rond de twintig graden uitkomt. Omdat het al oktober is, wordt het nooit klemmend warm. Het zijn heerlijke dagen voor een bezoek aan de vele nationale parken, charmante dorpjes en zigzaggende wegen door een prachtig gekleurd herfstlandschap. In 2023 maak ik zo'n reis door dit gebied. Vooral in New Hampshire kan dat in alle vrijheid: in mijn Ford Mustang-cabrio, met zonnebril maar zonder gordel. Lekker, toch?

Met anderhalf miljoen inwoners is New Hampshire een van de kleinste staten. Wie van Vermont dwars door New Hampshire naar Maine rijdt, is hooguit een uur kwijt. Toch zien inwoners van de staat zich allerminst als bijrijders van de federale overheid. Ze hebben een unieke cultuur, natuur en politiek. Een eigen wil. Deze eigen wil is het best samen te vatten in het motto van de staat dat ook op alle lokale kentekenplaten prijkt: *'Live Free or Die.'* In New Hampshire ben je zoveel mogelijk vrij van overheidsinvloeden, anders kun je net zo goed dood zijn. Dat

betekent dus dat een gordel niet verplicht is. Een risico? Ja, maar leven is risico nemen. Het leven is immers één groot risico. Alleen voor kinderen onder de achttien geldt een uitzondering: zij moeten óf een gordel dragen óf in een kinderzitje zitten. Het nadeel van deze vrije regel is wel dat een letselschadeverzekering in New Hampshire fors duurder is dan in omliggende staten, maar daar maken de meeste inwoners zich niet druk om. Het hebben van een verzekering is hier namelijk ook niet verplicht.

De lijfspreuk van de staat zou afkomstig zijn van majoor John Stark, die in de oorlogen tegen de Fransen en de oorspronkelijke bewoners van het continent vecht. Al vechtend voor de vrijheid, zou hij in 1807 gezegd hebben: 'De dood is niet het ergste dat je kan overkomen.' Het statelijke motto '*Live Free or Die*' prijkt overigens allang niet meer op alle kentekenborden in New Hampshire. In 1977 stappen George en Maxine Maynard naar de rechter: zij vinden elke dag in hun auto rondrijden met dit motto een inbreuk op hun grondwettelijke vrijheden. George plakte al eens tape over de tekst, maar daar gaf de lokale politie hem een boete van 25 dollar voor; het aanpassen van je kentekenplaat is wél illegaal. Het stel begint een zaak die uiteindelijk eindigt bij het hoogste hof van het land. Dat hof stelt George en Maxine in het gelijk. Sindsdien mag de overheid nog wel bepalen hoe een kentekennummer wordt samengesteld, maar mag ze inwoners van staten niet meer verplichten om het lokale motto eraan toe te voegen.

De strijd om individuele vrijheden stopt nooit in New Hampshire. Een goed voorbeeld daarvan is het jarenlange gevecht over de overheidsfinanciën, specifiek de lokale onderwijsbegroting.

Een staat die vrijheid viert, heeft natuurlijk lage belastingen. Dat klopt: in New Hampshire betalen inwoners geen inkomstenbelasting. Mede hierdoor is het een populaire plek voor thuiswerkers: wie ergens anders werkt maar hier woont, mag zijn hele salarisstrookje houden. Er is ook geen omzet- of erfbelasting. Er was wel een belasting op winst, maar na een rechtszaak is ook die weer van tafel. Dat klinkt natuurlijk mooi, maar hoe financiert de staat dan bijvoorbeeld sociale zekerheden, infrastructuur of het onderwijs? In New Hampshire gebeurt dat allemaal via de onroerendgoedbelasting. Hoe hoger de prijs van je woning of erf, hoe hoger je jaarlijkse afdracht. Dit is echter niet onomstreden. De wijze waarop in New Hampshire geld voor alle publieke scholen wordt opgehaald, is als volgt: gemeenten moeten naast hun lokale onroerendgoedbelastingen ook een extra onroerendgoedbelasting heffen om deze scholen van subsidie te voorzien. Dit bedrag moet jaarlijks zo'n 350 miljoen dollar bedragen, want anders komen de salarissen van leraren in gevaar. Het lokale belastingdepartement berekent het nodige tarief voor alle huiseigenaren om aan dat bedrag te komen. Gemiddeld ligt dit tussen de 1 of 2 dollar per 1000 dollar aan waarde. Anders gezegd: wie een huis van vier ton heeft, is jaarlijks 400 tot 800 dollar aan deze be-

lasting kwijt. De redenatie achter deze regeling is simpel: iedereen levert zijn of haar bijdrage aan een publiek goed, namelijk de opleiding van al onze kinderen. Maar daar zit hem direct de crux: wat als je geen kinderen hebt? Want wie van de vrijheid gebruik heeft gemaakt om géén kinderen te nemen, moet niet gedwongen worden om voor andermans kroost te betalen. Tegelijkertijd is een alternatief lastig. Een individuele belasting zou weer op een inkomstenbelasting gaan lijken. Het noopt een aantal inwoners er in 2022 toe om gezamenlijk naar de rechter te stappen met een alternatief. Zij menen dat in districten waar mensen gemiddeld minder kinderen hebben, minder aan deze schoolbelasting hoeft te worden bijgedragen. Na diverse rechtszaken doet het Hooggerechtshof van New Hampshire in 2025 uitspraak: de belasting blijft weliswaar staan, maar de staat mag het geld van districten met hogere huizenprijzen maar minder kinderen niet meer gebruiken om de onderwijsbegroting in andere gebieden te compenseren. In plaats daarvan mag dit geld naar andere voorzieningen in het desbetreffende district. Voor rijke regio's die hun onroerendgoedbelasting zagen wegsijpelen naar omliggende gebieden, is het een overwinning. Voor armere districten die dat geld juist hard nodig hebben, is het een hard gelag.

New Hampshire is niet de enige staat met lokale wetten die afwijken van wat gebruikelijk is. Hoewel andere staten veelal motto's op kentekenplaten hebben die een stuk minder politiek zijn, zoals '*Sunshine State*' (Florida)

of 'Blue Sky Country' (Montana), verschillen ook zij van elkaar in wetgeving. Er zijn zelfs staten met behoorlijk vreemde regels. Zo is het in Arizona veelal verboden om een cactus te verwijderen, kun je in Kentucky slechts drie keer met dezelfde persoon trouwen en mag je in South Carolina alleen op zondag werken als daar een uitzondering voor is gemaakt.

Wetgevingsverschillen zijn inherent aan een federatie van staten. Historisch gezien buigt Washington zich over defensie en buitenlandbeleid en de financiën die daarvoor nodig zijn en zijn de staten voor alle overige wetgeving aan zet. Maar zo zwart-wit is het natuurlijk nooit geweest. Sterker nog: inherent aan de democratie is juist het debat over de reikwijdte van de federale overheid. In de 250 jaar waarin de unie van staten zich uitbreidt van de dertien oorspronkelijke koloniën naar de inmiddels vijftig staten met daarbij enkele speciale gebieden, groeit de macht van Washington gestaag. Maar het debat hierover houdt nooit op.

Als president Obama de federale zorgwetgeving wil hervormen, ontketent hij een fel debat over de bevoegdheden van de federale overheid. Het zorgt er ook voor dat de verschillen tussen staten vooraf en achteraf groots worden uitgemeten. Hierin staan twee staten centraal die politiek gezien niet verder van elkaar af kunnen staan: Massachusetts en Kentucky.

Al tijdens zijn presidentscampagne in 2008 voert

Barack Obama campagne voor een herziening van het zorgverzekeringsstelsel. Het is een langgekoesterde wens van de Democratische partij. In de jaren negentig deed de partij voor het laatst een poging: president Clinton stuurde zijn vrouw Hillary op pad om hervormingen te realiseren die meer mensen aan een zorgverzekering moeten helpen. Haar poging, door de Republikeinen als snel Hillarycare genoemd, faalde. In 2010 probeert Obama het opnieuw en deze keer met succes. Zijn Affordable Care Act, beter bekend als Obamacare, wordt enkel met de steun van Democratische Congresleden nipt aangenomen. De wet richt zich op een private uitbreiding van het aantal verzekerden. Samengevat regelt de wet van Obama drie zaken:

- Mensen met lage inkomens die geen verzekering via hun werk hebben, krijgen aanspraak op betaalbare zorg door zich in een gezamenlijke poule te verzekeren.
- Staten mogen meer mensen toevoegen aan Medicaid, de zorgvoorziening voor mensen met een kleine portemonnee.
- Verzekeringsmaatschappijen mogen potentiële klanten niet langer weigeren omdat ze in het verleden al eens ziek zijn geweest.

Voor het opstellen van de nationale wet wordt naar een lokaal voorbeeld gekeken. Naar Massachusetts weltever-

staan. Daar neemt het Congres in 2006 een zorgwet aan die ervoor moet zorgen dat het aantal onverzekerden in de staat drastisch daalt. De wet creëert een website die onverzekerden samen naar de voordeligste premies laat zoeken, verlaagt de drempel voor inwoners om toegelaten te worden in de lokale Medicaid-voorziening (MassHealth) en verhoogt de standaardpolis die een verzekeraar moet aanbieden. De meest controversiële maatregel is het zogenoemde individuele mandaat: iedere inwoner ouder dan achttien jaar moet een verzekering afsluiten óf een boete betalen. De wet slaagt in elk geval in het doel: het aantal mensen dat geen zorgverzekering heeft, daalt drastisch naar slechts een paar procent.

Er is nóg een reden waarom president Obama deze wet als blauwdruk voor nationale hervormingen ziet. De wet komt weliswaar uit een van de meest progressieve staten van de unie, hij komt tot stand met de hulp van een Republikeinse gouverneur.

Mitt Romney komt uit een invloedrijke mormoonse familie. Zijn vader George schopt het na een succesvolle zakelijke carrière tot gouverneur van Michigan. Mitt treedt in de voetsporen van zijn vader: na als investeerder honderden miljoenen verdiend te hebben, schopt hij het in 2003 tot gouverneur van Massachusetts. Hiervoor zet Romney wel een paar van zijn meest conservatieve standpunten in de ijskast én gaat hij ver mee in de wensen van het lokale overwegend Democratische Congres. De Health Care Reform Law is daar een gevolg van. De wet gaat im-

mers tegen zijn geloof in minimale overheidsbemoedienis in. Toch is Romney bovenal een pragmaticus: de wet werkt. En bovendien: dat iets in één staat werkt, maakt het nog geen voorbeeld voor de overige 49 staten. Dat pleidooi houdt Romney als hij in 2012 presidentskandidaat is namens de Republikeinse partij. Als kandidaat strijdt hij namelijk fel tégen Obamacare. Romney voert campagne om de belangrijkste wet van Obama terug te draaien. Tijdens het eerste debat tussen de twee presidentskandidaten wijst Barack Obama erop dat het plan waarop zijn tegenstander zoveel kritiek heeft, juist uit diens eigen koker komt. ‘De ironie is dat we dit model in Massachusetts heel goed hebben zien werken, omdat gouverneur Romney iets goeds heeft gedaan door samen met Democraten in de staat een model op te zetten dat in wezen identiek is aan het origineel. En daardoor zijn mensen daar verzekerd. Het heeft geen banen gekost. En daardoor hebben we nu een systeem waarmee we de kosten kunnen verlagen, in plaats van miljoenen mensen in de kou te laten staan.’ Mitt Romney stelt dat, hoewel het plan in zijn staat goed werkt, dit geen blauwdruk voor de rest van het land is. ‘Ik vind het goed dat in mijn staat Republikeinen en Democraten samenwerkten. Wat jullie in plaats daarvan deden, was er een plan doordrukken zonder één enkele Republikeinse stem. En wat we in Massachusetts hebben gedaan, is een voorbeeld voor de rest van het land, staat voor staat. Dat heb ik toen ook gezegd. Dat de federale overheid de gezondheidszorg voor het

hele land overneemt en het tiende amendement, dat staten de rechten geeft voor dit soort zaken, terzijde schuift, is niet de weg naar een sterkere, meer dynamische economie voor Amerika.’

Met de herverkiezing van Obama lijkt de president niet alleen zelf politiek te overleven, maar zijn zorgwet ook. De wet is zelfs populair in een van de meest conservatieve staten van de unie: Kentucky.

In 2010 zit ongeveer een derde van de inwoners in Kentucky zonder zorgverzekering. De Republikeinse gouverneur Steve Beshear ziet daarom wel wat in Obama’s zorgplan. Maar elke verwijzing naar Obamacare valt in de Republikeinse staat in slechte aarde. Dus verzint hij een list: in plaats van deel te nemen aan de landelijke website die verzekerden samen naar polissen laat zoeken, bouwt Kentucky een eigen platform: Kynect. Een paar jaar na de invoering ervan daalt het aantal onverzekerden in de staat naar ‘slechts’ tien procent.

Het politieke getouwtrek over nationale regels rondom zorgpolissen en verzekeringsmaatschappijen illustreert hoe staten als laboratoria voor nationale wetgeving werken, hoe zij daarin kunnen shoppen en hoe dit soms met lokale belangen botst. Wie overigens overtuigd is van dat laatste, kan natuurlijk altijd nog naar het Hoogerechtshof in Washington stappen. Door de jaren heen doen meerdere individuen, groepen en staten dit. Het Hof laat Obama’s wetgeving grotendeels intact. Zo bevestigt het de nieuwe wet die verzekeraars dwingt om men-

Lang Leve Amerika

In 1776 besluiten dertien koloniën aan de Noord-Amerikaanse oostkust hun eigen koers te varen en vormen de Verenigde Staten van Amerika. De onafhankelijkheidsverklaring verandert niet alleen hun eigen toekomst, maar die van de hele wereld. De unie die tot vijftig staten groeit, geldt lang als hoeder van hoop en vrijheid. Maar als de Amerikanen in 2026 hun 250e verjaardag vieren, klinkt er wereldwijd vooral kritiek. Is er dan wel reden voor een feestje?

In *Lang Leve Amerika* deelt Raymond Mens een persoonlijk pamflet over de stand van het land. Dat doet de Amerikakenner op de van hem bekende wijze: helder en met humor.

Raymond Mens (1986) is Amerikakenner en politicoloog. Hij geeft lezingen, theatercolleges en maakt de dagelijkse podcast *Amerika in 15 minuten*. Mens is vooral bekend van *Vandaag Inside*, maar schuift ook regelmatig aan bij andere programma's. Eerder schreef hij boeken over het trumpisme (*Lang leve Trump*, 2020) en FOX News (*Nieuws als wapen*, 2022).

www.kosmosuitgevers.nl

**KOS
MOS**

NUR 320, 680
Kosmos Uitgevers,
Utrecht / Antwerpen